

Slavernij en Rotterdam (2)

De omslag van het tweede deel.

Stadsbestuur was met huid en haar betrokken

Het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) deed in opdracht van de gemeente Rotterdam een twee jaar durend onderzoek naar het koloniale verleden van de stad. De resultaten zijn in de vorm van drie lijvige boeken eind vorig jaar overhandigd aan burgemeester Aboutaleb en oud-gemeenteraadslid Peggy Wijntuin die de motie indiende om het koloniale verleden van de stad grondig te onderzoeken. De eerste recensie verscheen op woensdag 24 maart 2021 in deze krant onder de kop 'Tot over de oren in de slavernij'. De bevindingen kunnen een opmaat zijn tot een eventueel excuus. Met het verschijnen van dit onderzoek roept het Rotterdamse stadsbestuur het Rijk op tot een nationaal onderzoeksprogramma naar het nationale slavernijverleden en overweegt het stadsbestuur om excuses aan te bieden, net als de stad Amsterdam deed na het verschijnen van het Amsterdamse onderzoek.

DOOR CEES LUCKHARDT

West-Indisch Huis Rotterdam.

Een Verenigde Oostindische Compagnie (VOC)-werf en 's Landswerf aan het Boerengat in Rotterdam rond 1790.

Meer mensen betrokken

In 'Rotterdam in slavernij' beschrijft onderzoeker Alex van Stipriaan het verhaal van slaafgemaakte Afrikanen die de gedwongen oversteek naar de Amerika's maakten, en laat zien wie in Rotterdam betrokken waren bij de slavernij. Met een overweldigende hoeveelheid archiefmateriaal wordt in bijna 500 bladzijden duidelijk gemaakt dat veel meer mensen betrokken zijn geweest dan alleen de rijke kooplieden en regenten. Vrijwel iedereen in Rotterdam wist, bewust of onbewust, van slavernij af en was er op de een of andere manier bij betrokken. Het was een wijdverspreid gegeven. Ook blijkt uit het onderzoek dat slavernij toen ook al niet voor alle Rotterdammers iets vanzelfsprekends was. Kritische stemmen hebben altijd geklonken en hebben zowel steun gegeven aan het stil onzichtbaar verzet als de grootschalige open vormen van verzet.

Vormen van slavernij

Van Stipriaan geeft een heldere beschrijving van het feit dat de verschillende koloniën ook verschillende functies hadden. Suriname is niet alleen drie decennia na Curaçao bezet door de Zeeuwen, maar kreeg van de Nederlanders en de West-Indische Compagnie (WIC) ook een compleet andere functie dan Curaçao. Er ontstonden twee heel verschillende koloniën op zo'n 1.700 kilometer van elkaar verwijderd. Curaçao was vooral gericht op handel, Suriname op grootschalige productie van slechts enkele te exporteren agrarische gewassen. Hierdoor verschilden de dwangarbeid en dus ook de vormen van slavernij. Onderzoeker Van Stipriaan kan hierbij niet genoeg benadrukken dat het een onzinnig idee is om te stellen dat een slaafgemaakte

op Curaçao, vergeleken met een slaafgemaakte in Suriname, een veel relaxter leven leidde. Terwijl dit wel een wijdverbreid idee is in de publicaties over slavernij. Om dit idee te ontcrachten verwijst hij voor zijn lezers naar verschillende (natuur)elementen op Curaçao als de regelmatig terugkerende, langdurige droogte, met als gevolg een schrijnend water- en voedselgebrek. „Slaafgemaakten werden dan vaak aan hun lot overgelaten. Ze moesten dan maar zelf zien te overleven, terwijl dit in Suriname zelden voorkwam.”

Aantallen en aandelen

Volgens de officiële gegevens kwamen in de eerste helft van de 18e eeuw bijna achthonderd koopvaardijsschepen vanuit Curaçao naar de Republiek. Gemiddeld veertien à vijftien per jaar. Het overgrote deel had als eindbestemming de haven van Amsterdam, ruim tien procent

voer naar Zeeland en minder dan één procent, dat wil zeggen één of twee schepen per jaar, naar Rotterdam.

Het merendeel van de Curaçaose handel verliep echter buiten het monopolie dat de WIC eigelijk vooral op papier bleek te bezitten. In de praktijk was deze in handen van lokale, koloniale particulieren. Wel profiteerde de WIC indirect door belastingen te heffen op deze particuliere handel.

Volgens dit onderzoek waren Zeeland en Rotterdam vooral indirect met de slavenhandel naar Curaçao verbonden. Sterker nog, dit is een eerste publicatie over de rol van Rotterdam waarbij vastgesteld wordt dat er geen documentatie is gevonden die een directe verwijzing geeft naar het Rotterdamse slavernijverleden. Overigens is over de rol van Zeeland/Walcheren inmiddels door Gerhard de Kok in 2020 in detail gepubliceerd waardoor de

ze stelling niet meer goed houdbaar is, onder andere doordat De Kok ook de directe handel beschrijft van de Middelburgse Commerce Compagnie (MMC).

Indirecte handel

Handel via Brazilië met de Antilliaanse eilanden was er al heel vroeg. Uit 1647 stamt een archiefstuk waarin een bemanningslid beschrijft dat hij met het schip Tamandere van Brazilië naar Curaçao was gezeild met tachtig Afrikanen aan boord, en van daar door naar Nieuw Nederland. Daarvoor had deze groep Afrikanen al bijna een half jaar moeten doorbrengen op twee andere schepen, de Charitas en het WIC-jacht De Vlucht. Al veertien jaar eerder, in 1633, had de WIC een contract afgesloten met de Rotterdamse schipper Aelbert Jochems. Hij kreeg de opdracht om in het Caribisch gebied suiker en zout in te laden en hout mee te nemen van Bonaire (Bo-

neseyeres). Als hij onderweg ook nog vijandelijke schepen wist te kapen mocht hij rekenen op een deel van de opbrengst.

De omgekeerde beweging, van Curaçao naar Brazilië, kwam ook voor. Hiervoor verwijst Van Stipriaan naar de historicus Page die een verslag van het schip de St. Jan beschrijft dat rond 1680 met 219 Afrikanen in zijn ruimen naar Curaçao voer. Deze zeilreis was rampzalig, onderweg stierf de helft van de mensen die op het schip gevangen zaten. Het schip leed schipbreuk 125 mijl ten oosten van Curaçao bij Los Roques. De bemanning vertrok in sloepen met achterlating van de slaafgemaakte mannen, vrouwen en kinderen. Pas na vier dagen kwamen ze met de sloepen op Curaçao aan. Toen ze op de vijfde of zesde dag de achtergelaten Afrikanen gingen ophalen, werden ze door piraten overvallen. De nog levende slaafgemaakten zijn daarna waarschijnlijk in Brazilië verkocht.

Rotterdamse families

Andere Rotterdamse connecties die dit onderzoek blootlegt zijn de Rotterdammers die zich, al of niet vanuit Brazilië, op Curaçao vestigden en zich daar met de koloniale middenklasse en elite vermengden. De lezer krijgt verschillende voorbeelden voorgeschoteld. Zo beschrijft dit onderzoek de komst van de familienaam De Windt naar Curaçao. De eerste Rotterdammer, met de nu nog op Curaçao bekende achternaam, arriveerde op het eiland in 1710 als WIC-geneesheer. Deze Willem de Windt zou uiteindelijk de opperchirurgijn worden en trouwde binnen korte tijd na aankomst. Hoogstwaarschijnlijk omdat hij, in de termen van Van Stipriaan, in de heersende praktijk een 'aantrekkelijke partij', of nog beter gezegd 'prooi', was voor onge-trouwde dames uit de hogere klassen. De achternaam De

Het in 1662 in Rotterdam gebouwde Admiraliteitsgebouw voor de opslag van te verhandelen (exotische) goederen. De Admiraliteit voerde van 1588 tot 1799 het bewind over de zeezaken van de Republiek.

Windt werd, en is nog steeds, een bekende familie op Curaçao die bestaat uit zowel een lichtgekleurde als een donkergekleurde familietak. Die tweede tak is ontstaan uit de twee mannen die door G.R. de Windt in 1836 waren vrijgekocht (manumissie). Het systeem van manumissie is sinds 1722 terug te vinden in de Curaçaose archieven en bestond uit het terugkopen van iemands vrijheid. Dit deed men door (terug)betaling van een bedrag dat min of meer gelijk was aan de aankoopprijs van de betreffende slaafgemaakte persoon. De te betalen bedragen konden variëren van 50 tot 300 gulden in een tijd dat het gemiddelde jaarsalaris van een WIC-matroos 200 gulden was.

G.R. de Windt kocht niet alleen de vrijheid van de twee slaafgemaakte mannen, hij gaf ze ook de familienaam die iets afweek, namelijk De Wint. Mogelijk omdat ze zijn zoons waren. De wet schreef immers voor dat bij geboorte uit een slaafgemaakte vrouw haar kinderen automatisch slaaf waren. De familie De Windt heeft altijd slaafgemaakten in bezit gehad. Met de wettelijke emancipatieregeling van 1 juli 1863 werd bepaald dat alle slaafgemaakten vrijgemaakt werden op kosten van de overheid. De wet bepaalde tevens dat iedere 'slavenmaker' of 'slaafbezitter' recht kreeg op een uitkering voor iedere te emanciperen persoon en dus zo zijn 'investering' in mensen vergoed kreeg. Bernardus de Windt ontving van de overheid 3.600 gulden voor het teruggeven van de vrijheid aan de achttien mensen die hij in slavernij hield (een bedrag dat nu min of meer gelijk staat aan 70.000 euro en dus iets minder dan 4.000 euro per slaafgemaakte).

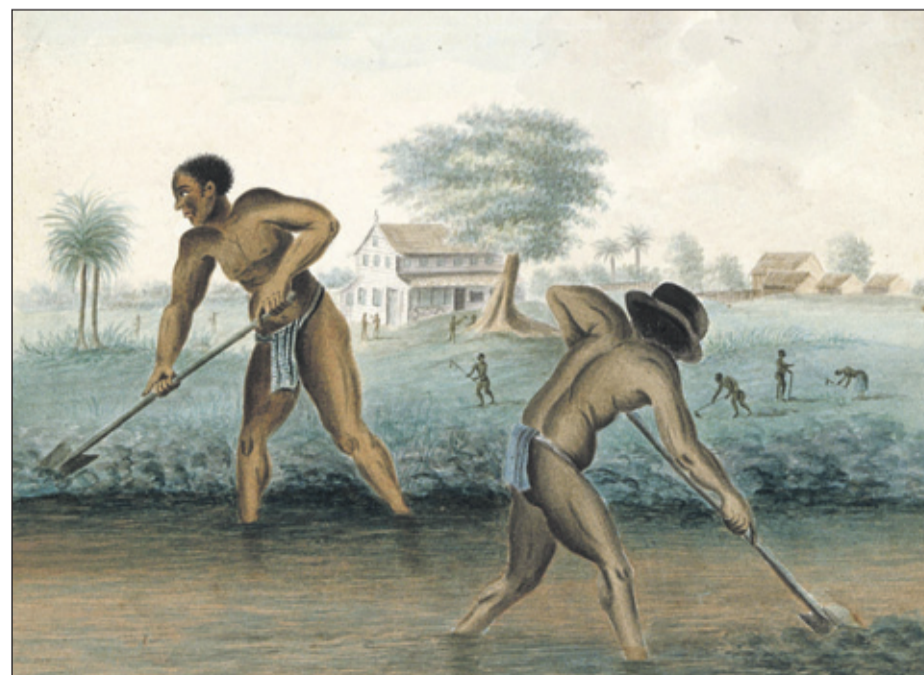

West-Indische pakhuizen Rotterdam, Nieuwehavenzijde.

Drie boeken

Drie boeken geven antwoord op de vraag: Wat heeft Rotterdam met het slavernijverleden? • 'Het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam', onder redactie van Gert Oostindie, die ook de programmaleider was van het hele project met onderzoekers als Gerhard de Kok, Henk den Heijer en Esther Captain. • 'Rotterdam in slavernij'

van Alex van Stipriaan. • 'Rotterdam, een postkoloniale stad in beweging' van Francio Guadeloupe, Paul van de Laar en Liane van der Linden (redactie). De boeken zijn gebaseerd op nieuw, grondig archief, literatuur- en veldonderzoek. Gezamenlijk bieden zij een brede baaierd van nieuwe kennis, inzichten en beschouwingen.

Het uitbaggeren van trenzén rond 1850. Een trens is een sloot die de grens tussen twee plantages markeert.